

Ἐὰν φέρης δέ τι,
μέγα δὴ τι φέροις.
Ἄνοιγ' ἄνοιγε
τὰν θύραν χελιδόνι
οὐ γὰρ γέροντες
ἔσμεν ἀλλὰ παιδιά...»

Στοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους συνεχίστηκε ἡ ἀρχαία παράδοση. Ἐνῶ τὸ Βυζάντιο, στὴν προσπάθειά του νὰ κόψει κάθε δεσμό μετὰ τὴν εἰδωλολατρικὴ ἀρχαιότητα, πέταξε μακριὰ σὰν ἐπικίνδυνο γιὰ τὸν καινούργιο ἄνθρωπο καθετὶ πού θύμιζε τὰ παλιὰ ἤθη. Τὸ μόνο βιβλίον ποὺ ἔπρεπε τώρα ὅλοι — μικροί, μεγάλοι — νὰ διαβάσουν εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή. Κι εἶν' ἀλήθεια ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὶς διηγήσεις ποὺ περιλαμβάνονται στὰ ἱερά αὐτὰ βιβλία ὄχι μόνο διδάσκουν ἀλλὰ ἀνταποκρίνονται ὡς ἕνα σημεῖο — μετὰ τὸν ἀπλὸ τρόπο ποὺ ἐκθέτονται — καὶ στὴν παιδικὴ ἀντιληπτικότητα. Μὰ μετὰ κανένα τρόπο δὲ μποροῦν νὰ καλύψουν τὸν κύκλο τῶν παιδικῶν διαφορόντων καὶ αἰσθητικῶν ἀναγκῶν, ἀκόμα καὶ ὅταν προσφέρονται καὶ μετὰ τὸν πιὸ παιδαγωγικὸ τρόπο καὶ ὄχι μετὰ τὴ βοήθεια τῆς «ράβδου» καὶ τῆς «φάλαγγος», ὅπως γινόταν παλιότερα.

Ὡστόσο αὐτὴ ἡ περίοδος τοῦ φανατισμοῦ, ποὺ χαρακτηρίζει καθετὶ τὸ καινούργιο, ὅσο πολὺ καὶ ἂν βίασται, ἀρχισε σιγά-σιγά νὰ ὑποχωρεῖ. Νὰ δίνει τὴ θέση της σὲ πιὸ νηφάλια ἀντιμετώπιση τῶν πραγμάτων, ἔτσι ὅπως τὴν προσδιόρισε ἡ βαθιὰ σκέψη τοῦ Μ. Βασιλείου, ποὺ θέλησε τὸ χριστιανισμὸ νὰ τείνει χέρι φιλίας στὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα.

Ἔτσι βλέπομε στὸ μεσαίωνα νὰ μεταφράζονται οἱ ἀρχαῖοι καὶ μαζί τους τὸ παιδικὸ ἔπος ἢ «Βατραχομουμαχία» τοῦ Ὀμήρου καὶ οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι. Τὸ 1518 τυπώθηκε ἡ «Γαλεομαχία», ἕνα ἔπος φτιαγμένο πάνω σ' ἀχνάρια τῆς «Βατραχομουμαχίας» ἀπὸ ἄγνωστο ποιητὴ. Ὁ Ἀριστόβουλος, ποὺ βρῆκε καὶ ἐξέδωκε τὴ «Γαλεομαχία», προλογίζοντάς την, γράφει: «Τῶν μεταγενεστέρων δέ τις, τὸν ποιητὴν (δηλ. τὸν Ὀμηρο) ἀπομιμῆσαι βουλόμενος πόλεμον τινὰ γαλῆς πλασάμενος καὶ μυῶν, εἰς κωμωδίας τάξιν παρήγαγε».

Ἀπὸ τ' ἄλλα βιβλία, τὰ κατάλληλα γιὰ παιδιά, σημειώνομε τὴ «Γαῖδάρου φυλλάδα», ὅπου ἐξιστοροῦνται οἱ περιπέτειες ἑνὸς γαϊδάρου, ποὺ μόνο χάρις στὴν ἐξυπνάδα του γλίτωσε ἀπὸ τὸ λύκο καὶ τὴν ἀλεπού, καὶ τὴν «Διήγησιν παιδιόφραστον τῶν τετραπόδων ζώων», ὅπου περιγράφεται κάποιο συνέδριο ζώων.

Καὶ φτάνομε στὴ νεότερη Ἑλλάδα, ὅπου γιὰ 400 χρόνια βασιλεύε, κατὰ τὸν ποιητὴ, «πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι». Τὸ βιβλίον ἄγνωστο, ἀπρόσιτο. Τὰ λίγα μορφωτικὰ κέντρα, οἱ σχολές τοῦ γένους, μόλις ποὺ μποροῦσαν νὰ στέλνουν λίγες θαμπές ἀκτίνες πάνω ἀπ' τὴ δουλωμένη χώρα. Πῶς νὰ ζεστάνουν καὶ νὰ φωτίσουν τοὺς δύστυχους ραγιάδες, ποὺ εἶχαν ἀνάγκη ἀπ' ὀλόκληρη πυρκαγιά!

Μὰ δὲν ἦταν μόνο αὐτό. Κι ἐκεῖ ἀκόμα ὅπου μποροῦσε τὸ φῶς τῶν γραμμάτων νὰ φτάσει, ἕνα πνεῦμα λογιωτατισμοῦ, τρυπώνοντας ἀνάμεσα ἀπ' τὰ λίγα «κολυβογράμματα», ποὺ μποροῦσαν νὰ μάθουν τὰ ἑλληνόπουλα, ἔκανε τὴ λιγοστὴ πνευματικὴ τροφή, ποὺ τοὺς δίνονταν, πικρὴ καὶ αὐτὴ καὶ ἀνούσια. Οἱ γραμματισμένοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ζώντας μετὰ τὸ ὄνειρο μιᾶς ἀναστημένης Ἑλλάδας πίστευαν πῶς αὐτὴ ἢ ἀνάσταση τότε μονάχα θὰ γίνε, ὅταν οἱ Ἕλληνες μάθουν ἀπ' ἔξω καὶ ἀνακατωτὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ κυρίως ὅταν μάθουν καὶ μιλοῦν τὴ γλῶσσα ἐκείνων.

Ἔτσι, σ' ἕνα ἄλφαβητάριον τοῦ 1810, ἐκδομένο στὴν Πόλη, ποὺ ὅλο-ὅλο εἶναι 16 σελίδες, ὕστερ' ἀπὸ ἕνα κουραστικὸ πῖνακα μονοσυλλάβων κ.λ.π. λέξεων, διαβάζομε σὰν κατακλείδα:

«Ὁ γραμμάτων ἄπειρος οὐ βλέπει βλέπων.
Διπλοῦν δ' ὀρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα.
Μαθημάτων φρόντιζε καὶ μὴ χρημάτων.
Τὰ γὰρ μαθήματα φέρουσι τὰ χρήματα».

Σ' ἓν ἄλλο «Ἑλληνικὸν Ἀλφαβητάριον», ἐκδομένο στὴ Βιέννη τὸ 1816, ὕστερ' ἀπὸ ἓναν πίνακα κι ἐδῶ λέξεων ὅπως: Αἶξ, ὄξ, ἄρξ, θρίξ, ὄψ, ὄψ, κ.λ.π. διαβά-
ζομε μιὰ σειρὰ ἀπὸ προσειχῆς ὅπως: «Ἐξεγερθέντες τοῦ ὕπνου, προσπίπτομέν Σοι,
'Αγαθέ, καὶ τῶν ἀγγέλων τὸν ὕμνον βοῶμεν Σοι, δυνατέ: Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος εἶ ὁ
Θεός, διὰ τῆς Θεοτόκου. Ἐλέησον ἡμᾶς».

Σ' ἓνα νεότερο Ἀλφαβητάριο τοῦ 1840, ἐκδομένο στὴν Ἐρμούπολη Σύρου,
ὕστερα ἀπὸ ἓναν πίνακα πάλι λέξεων ὅπως: Ἄϊσος, ἄϊδρος, αἴσσω, ἄϊπνος κ.λ.π.
βρίσκομε σὲ στίχους δεκαπεντασύλλαβους ποιήματα γεμάτα συμβουλές, ἠθικὲς δι-
δαχές, παραινήσεις, ὅπως αὐτό:

«Προσκύνει, σέβου τὸν Θεὸν καὶ τίμα τοὺς γονεῖς σου καὶ τοὺς ὁμογενεῖς, ἀ-
γάπα τοὺς ὁμοίους σου...».

Τὸ ἀποπνιχτικὸ αὐτὸ τέλμα ἔρχεται ν' ἀναταράξει ἡ νέα γενιὰ τῶν ποιητῶν —
λογοτεχνῶν, ποὺ παρουσιάστηκε στὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνα. Καὶ πρῶτος ἀνά-
μεσὰ τοὺς ὁ τυφλὸς ποιητὴς Ἡλίας Τανταλίδης. Δὲν ἔγραψε εἰδικὰ γιὰ παιδιά. Ἀ-
πλοποίησε ὁμῶς τὴ γλώσσα, τὰ νοήματα, τὴ διατύπωση. Ἐκεῖνος ὁ περίφημος «Γά-
τος» του ποὺ ρουθουνίζει τεμπέλικα «στὴ θερμάστραν ἐμπρός» δὲ βρῆκε ἀκόμα τὸν
ὁμοίό του.

Τὸν Τανταλίδη τὸν ἀκολουθεῖ ὁ Βιζυηνός, ποὺ ὑπῆρξε καὶ μαθητὴς του. Τὰ
«Παιδικὰ τραγούδια» του, ποὺ ξεχώρισε ἀπ' τὴ συλλογὴ του «Βουσκορίδες αὔραι»
καὶ τύπωσε ξεχωριστὰ τὸ 1953 ἢ «Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν», ἀποτελοῦν ἓνα
βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἀλλά, ὅπως σημειώνει ὁ φίλος λογοτέχνης Δημήτρης Γιάκος,
τὰ ποιήματα αὐτὰ «δὲ μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ἔχουν ἀπόλυτα ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴ
φανερὰ ἠθοπλαστικὴ, τὴ διδακτικὴ τους πρόθεση». Ὅσοσο τὰ παιδικὰ αὐτὰ τρα-
γούδια τοῦ Βιζυηνοῦ, ὅπως παρατηρεῖ ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου, ξεχωρίζουν γιὰ
τὴν ὁμαλή, ἀφελῆ κι ἀπροσποίητη λαϊκὴ γλώσσα τους καὶ γιὰ τὰ μέτρα, τοὺς ρυ-
θμοὺς καὶ τὶς ὁμοιοκαταληξίες τους, ποὺ τὰ καθιστοῦν προσιτὰ, εὐκολονόητα καὶ
εὐκολομνημόνευτα στὰ παιδιά». Κι ἔτσι εἶναι. Ἄν ἐξαιρέση κανεὶς τὰ ποιήματα μὲ
θρησκευτικὸ περιεχόμενο (ἄς μὴν ξεχνοῦμε πὼς ὁ Βιζυηνός ἔζησε τὰ νεανικά του
χρόνια σὰν καλογεροπαίδι, κανονάρχος καὶ ψάλτης) πολλὰ ἀπὸ τ' ἄλλα μιλοῦν κατ'
εὐθείαν στὴν παιδικὴ ψυχὴ, ὅπως τὸ ποίημα γιὰ τὴν «ἀγελάδα» καὶ τὸ «σκύλο».

Ὡραῖο ἐπίσης εἶναι τὸ ποίημά του «Τὸ ναντόπουλο» ἢ «Ὁ Ἕλλην ναύτης» καὶ
τὸ παιδικὸ διήγημά του «Ὁ Τρομάρας» ποὺ μόλις τελευταῖα βρέθηκε.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Τανταλίδη καὶ τοῦ Βιζυηνοῦ συνέχισε ἓνας μουσικός, ποὺ
ἀπαθανάτιστηκε χάρις ἀκριβῶς στὰ παιδικὰ του τραγούδια, ποὺ ἐξέδωσε τὸ 1884
μὲ τὸν τίτλο «Ἡ Μοῦσα τῶν παιδῶν» καὶ ποὺ μελοποίησε κι ὁ ἴδιος. Εἶναι ὁ Ἀλέ-
ξανδρος Κατακουζηνός. Στὴ συλλογὴ του αὐτὴ διαβάζομε ποιήματα γεμάτα χάρι
καὶ δροσιά, ὅπως αὐτό:

«Λουλουδίξει ἡ δάφνη κι ἡ πορτοκαλιὰ
εἰς τὸ δάσος ψάλλουν τὰ μικρὰ πουλιά.
Ἐψηλὰ στὸ δέντρον κτίζουν μιὰ φωλιά,
κτίζουν παλατάκι τὰ μικρὰ πουλιά.
Μὲς στὸ παλατάκι, μέσα στὴ φωλιά,
ἦσυχά κοιμοῦνται τὰ μικρὰ πουλιά».

ἽΩραῖα ποιήματα ἐπίσης εἶναι ὁ «Δάσκαλος τοῦ ἀηδονιοῦ», τὸ «Ποντικάκι» κι ἡ «Μηλέα» μὲ «τὰ κόκκινα μῆλα» τῆς, ποὺ δημιουργεῖ ἓνα συσχετισμὸ μὲ τὰ ἐγω-κεντρικὰ διαφέροντα τοῦ παιδιοῦ, στοιχεῖο βασικὸ γιὰ τὴν παιδικὴ ποίηση, ποὺ ἀποτείνεται στὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία.

Πέντε χρόνια ἀργότερα (τὸ 1889) ὁ Ἀλέξανδρος Πάλλης, τὸ πρωτοπαλίκαρα αὐτὸ τοῦ δημοτικισμοῦ, τυπώνει τὰ «Τραγοῦδάκια γιὰ παιδιά», ποὺ εἶναι τὰ πρῶτα παιδικὰ ποιήματα, ποὺ παίρνουν τὰ θέματά τους ἀπ' τὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ, ἀπ' τὰ διαφέροντα καὶ τὰ παιγνίδια του, καὶ ποὺ μὲς στοὺς στίχους τους διοχετεύεται κατάλληλα τὸ τόσο ἀπαραίτητο γιὰ τὸ παιδὶ χιοῦμορ, ἡ εὐθυμὴ διάθεση, ἡ χαρὰ, τὸ γέλιο. Ἐνθουσιασμένος ὡς κι αὐτὸς ὁ ὑπέρμαχος τῆς καθαρεύουσας ἀλλὰ σοφώτατος Δημ. Βερναρδάκης τοῦ γράφει: «Τὸ εἶδος, βέβαια, τῆς ποιήσεως εἰς ὃ ἀνάγονται τὰ «Τραγοῦδάκια γιὰ παιδιά» εἶναι ἐλαφρὸν ὅλως καὶ παιγνιώδες οὐδ' ἡ οὐσία τῶν ᾠσμάτων ἐξελέγχεται πανταχοῦ ἐξ ἴσου ποιητικὴ, ἀλλ' ἡ στιχουργικὴ καὶ γλωσσικὴ ἐκφορὰ εἶναι πανταχοῦ σχεδὸν ἀρίστη καὶ τοιαύτη ὁποῖαν στεροῦνται ἀπαντες σχεδὸν οἱ σημερινοὶ μας ποιηταί. . .»

Καὶ λέγοντας «σχεδὸν ἀπαντες» ὁ Βερναρδάκης, ἴσως δὲν ἐξαιροῦσε κι αὐτὸν τὸν Δ. Καμπούρογλου, ποὺ λίγα χρόνια πρὶν (τὸ 1881) εἶχε τυπώσει τοὺς «Μύθους καὶ διαλόγους πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνήθων» καὶ ποὺ σὲ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς δὲ λείπει ἡ λυρικὴ πνοή, ἡ φυσιολατρία κι ἡ ἀπλότητα. Οὔτε ἀκόμα τὸν Ἀγγελὸ Βλάχο, ποὺ ὀρισμένα ἀπὸ τὰ «Σχολικὰ ᾠσμάτια» του, ἀποδεσμευμένα ἀπ' τὴν ἀσφυκτικὴ περίπτυξη τῆς καθαρεύουσας, ὑψώνονται σὲ τόνους χαρούμενους, δροσάτους, παιδικούς, ὅπως τὸ περίφημον «Ἀηδόνι» του.

Μὲ τὸν ἴδιο ἐνθουσιασμὸ καὶ μὲ μιὰν ἐκρηξὴ ἀνακούφισης θὰ ἐκφραστεῖ γιὰ τὰ ποιήματα αὐτὰ τοῦ Πάλλη κι ὁ Παλαμᾶς. «Εἶναι τὰ μόνον παιδικὰ ποιήματα, γράφει, τὰ ὁποῖα ἀπεκτήσαμεν τῆς προκοπῆς».

Ἐνα ἀπὸ τὰ πρῶτα χαριτωμένα αὐτὰ ποιήματα τοῦ Πάλλη εἶναι καὶ τὸ ποίημα «Καλημερούδια». Τὸ θέμα του παρμένο ἀπ' ὁμοίῳ του στ' ἀγγλικά, ἀλλὰ πόσο ὁμορφα ζωντανεμένο!

Μὲ τί καμάρι περπατεῖ
τὴν κούκλα τῆς κρατώντας
καὶ μ' ἓνα σπάγγο τὸ γατὶ
ξοπίσω τῆς τραβώντας!

Κοντὰ στὴν πόρτα σταματᾶ
πρὶν πάει πρὸ παραπέρα
καὶ τὰ πουλιά τῆς χαιρετᾶ
μὲ μιὰ τῆς καλημέρα.

«Καλημερούδια σας, πουλιά,
καλημερούδια, χήνα. . .
Τὴν κούκλα λὲν Τριανταφυλλιά
καὶ τὸ γατὶ Ψιψίνα.

Κι ἂν μὲ ρωτᾶτε καὶ γιὰ ποῦ
νωρὶς τί τάχα βγῆκα,
πάω νὰ προφτάσω τὸν παπποῦ
ποὺ μὲ φιλεῖ σὺκα! . . .

Τὸ 1904 κυκλοφοροῦν «Τὰ πρῶτα ἔργα» τοῦ Ἰ. Πολέμη. Πολλὰ ἀπὸ

τά τραγούδια τῆς συλλογῆς αὐτῆς κέρδισαν τὰ παιδιά μὲ τὴν ἀνεπιτήδευτη ἀπλότητά τους. Ὅρισμένα μάλιστα, μελοποιημένα ἀπ' τὸ μουσουργὸ Γ. Χωραφᾶ κι ἀπὸ ἄλλους ἀργότερα, δὲν ἔπαιψαν νὰ τραγουδιοῦνται ἀκόμα ἀπὸ τὰ ἑλληνόπουλα. Σημειώνουμε τὸ «Τρυγόνι», «Τὸ χωριό», τὴ μελωδικότατη «Πρωτομαγιά», τὴν «Κυψέλη», τὸν «Καιπνός», τὸν ὁμορφο, κεφάλτο, παιδαγωγικὸ διάλογο: «Τζίτζικας καὶ μερμήγκο».

Τὸ 1916 ὁ Γιάννης Περγιαλίτης μᾶς δίνει μιὰ σειρά ἀπὸ ἔμμετρος «Παιδαγωγικοὺς μύθους», ἄλλους πρωτότυπους κι ἄλλους σὲ μετάφραση ἀπ' τὸν Αἰσωπο, τὸν Ἰβάν Κριλώφ κ.ἄ. Ἔργασία καλή, φροντισμένη, στίχος καλοδουλεμένος κι οἱ μύθοι παιδαγωγικότατοι, ὅπως εὐνοϊκὰ ἐκφράστηκαν γι' αὐτοὺς ἀρκετοὶ παιδαγωγοί.

Μὰ ἐκεῖνος ποὺ ἀνέβασε ποιοτικὰ τὴν παιδικὴ λογοτεχνία, ποὺ ἔδωσε στὸν παιδικὸ στίχο ὅλη τὴ χάρη, τὴ ἀρθροσύνη, τὴ ζωντάνια καὶ τὴν ἀπλότητα, ποὺ χρειάζεται ἡ παιδικὴ ψυχὴ, γιὰ νὰ φτερουγίσει ἀπὸ χαρὰ καὶ νὰ σκιρτήσῃ ἀπὸ ἀθῶες, εὐγενικὲς συγκινήσεις, εἶναι ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου. «Χρειάζεται πάντα ἓνα μεγαλεῖο ψυχῆς — δῶρο τοῦ Θεοῦ —, γράφει ὁ Στέλιος Σπεράντσας, γιὰ νὰ μπορεῖ ἓνας συγγραφέας, πραγματικὰ ἄγνός, νὰ κατεβαίνει ἀπ' τὸ ὕψος τῆς σοφίας του καὶ τῆς ὠριμότητάς του στὰ χαρούμενα χρόνια τῶν παιδιῶν μὲ τὸ αἶθριο τριανταφυλλένιο χαμόγελο. Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ σπάνιοι εἶναι οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι, ποὺ μποροῦν νὰ γράψουν μιὰ ὑποφερτὴ σελίδα γιὰ παιδιά».

Ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου εἶχε αὐτὸ τὸ χάρισμα, αὐτὸ τὸ ὑπέροχο «θεῖο δῶρο». Τὸ 1920 κυκλοφορεῖ μιὰ συλλογὴ παιδικῶν ποιημάτων μὲ τὸν τίτλο «Χελιδόνια». Αὐτὰ τὰ «Χελιδόνια» του ἔφερναν μὲ τὸ χαρούμενο, ἀπλό, ἀρμονικὸ κελάδημά τους ἓνα ἐλπιδοφόρο μήνυμα στὴ νεοελληνικὴ παιδικὴ λογοτεχνία, ποὺ τὴν ἀνέβασαν σ' ἀξιοζήλευτη ὠριμότητα. Ἀποτέλεσαν τὸ μέτρο, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ κρίνεται πᾶς κάθε μεταγενέστερη ἀπόπειρα στὸν τομέα τῆς παιδικῆς ποίησης. Ὑπῆρξαν ἡ «εὐτυχῆς ὥρα» στὴν παιδικὴ λογοτεχνία.

Τί νὰ πρωτοδιαλέξῃ κανεὶς ἀπ' αὐτὴ τὴν πανέμορφη ἀνθοδέσμη! Θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ παραθέσει ὅλα. Γιατὶ καθένα τους ἔχει καὶ τὴ δική του χάρη καὶ κανένα τους δὲν εἶναι κατώτερο ἀπὸ τ' ἄλλα. Ἄλλοῦ βλέπει κανεὶς νὰ ξεχωρίζει ἡ σπαρταριστὴ, λαμπρὴ περιγραφή, ἄλλοῦ ἡ λυρική διάθεση, σ' ἄλλα νὰ ξεχειλίζει ἡ εὐθυμία, ἡ χαρὰ, ἡ ὑποβλητικότητά, ἡ μαγεία τῆς μορφῆς, τὸ παιγνίδισμα τοῦ στίχου.

Μὰ δὲ στάθηκε μόνο ἓνας μέγας, ἓνας ἐμπνευσμένος τεχνίτης τοῦ παιδικοῦ στίχου ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου. Δούλεψε μὲ τὴν ἴδια θέρμη ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἴδια ἐπιτυχία καὶ τὸν πεζὸ λόγο. Καὶ μὲ τὴν συνεργασία τῶν Δ. Ἀνδρεάδη, Ἀλ. Δελμούζου, Παύλου Νιρβάνου καὶ Μανόλης Τριανταφυλλίδη, χάρισε τὸ 1918 στὰ ἑλληνόπουλα ἓν' ἀπαράμιλλο διαμάντι τῆς παιδικῆς πεζογραφίας, τὸ περίφημο ἀναγνωστικὸ τῆς Γ' Δημοτικῆς, τὰ «Ψηλὰ βουνά». Ἀπὸ τὶς γνῶμες, ποὺ διατυπώθηκαν γιὰ τὸ ὑπέροχο αὐτὸ ἀναγνωστικὸ, σημειώνω τὶς παρακάτω:

«Εἶναι ἀπὸ τὰ βιβλία, ποὺ ξυπνοῦν τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς κάνουν μεγάλους» (Σ. Σπεράντσας). «Τὰ Ψηλὰ βουνὰ ἀποτελοῦν σημαντικὸν σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀναγνωστικοῦ». «Ἐνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς παγκοσμίου παιδικῆς λογοτεχνίας», κ. ἄ.

Κι ὁμως τὸ ἔξοχο αὐτὸ παιδικὸ ἀνάγνωσμα, ἀπὸ τυφλὸ κι ἀσυμβίβαστο μὲ τὴν ἰδιότητα καὶ τὴν ἀνωτερότητα ἑνὸς ἐπιστήμονα φανατισμό, βρέθηκε μιὰ ἐπιτροπὴ ἀπὸ ἀνώτατους πνευματικὸς λειτουργοὺς (ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους κι ὁ τότε καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν Ν. Ἐξαρχόπουλος) νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ «χυδαῖον, ταπεινὸν καὶ ἀγοραῖον», ὅτι μ' αὐτὸ «διαφθείρεται τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα τῶν παιδιῶν» κ.ἄ. καὶ πρότεινε: αὐτὸ κι ὅσα ἄλλα ἦταν γραμμένα στὴ δημοτικὴ «Νὰ ἐκβληθῶσι πάραυτα ἐκ τῶν σχολείων καὶ καῶσι... ὡς ἔργα ψεύδους καὶ κακοβούλου προθέσεως». Καὶ τὸ μοναδικὸ αὐτὸ στὴν ἱστορία τοῦ ἑλ-

ληνικου̅ αναγνωστικου̅ βιβλίου παραδόθηκε στη φωτιά στην πλατεία Συντάγματος, για να ξαναζωντανέψουν έτσι και στον τόπο μας σκηνές απ' την Ίερη Έξέταση. Μά το πνεύμα δέν καίγεται, γιατί είναι το ίδιο ή ίερη φλόγα που φύσηξε μέσ στον άνθρωπο ο Δημιουργός. Τα «Ψηλά βουνά» ξαναγύρισαν θριαμβευτικά μέσ στα σχολεία κι εκδόθηκαν επανειλημμένα και θα ζούν όσο θα υπάρχουν άνθρωποι, όσο θα ζούν Έλληνόπουλα, διψασμένα για μάθηση και χαρά, για ν' αληθείσει έτσι κι ο Παλαμικός στίχος:

«Αναβε φωτιές, καλόγερε,
κάψε, κάψε, στα χαμένα καις
απ' τη σταχτή της φωτιάς σου
της Ίδεας ο χρυσαϊτός
τις φτερούγες του τεντώνει πιο πλατιές
προς τα ύψη, προς το φῶς».

Πάνω στ' αγνάρια του παιδικού στίχου του Ζ. Παπαντωνίου δδευσε ο γιατρός και λογοτέχνης Στέλιος Σπεράντσας. Τα ποιήματα του Σπεράντσα έχουν λεπτότητα και χάρη κι αναφέρονται κυρίως στη σχολική και οικογενειακή ζωή του παιδιού. Σε μερικά απ' αυτά το φυσιολατρικό στοιχείο δίνεται σ' ωραιότατες εικόνες, όπως στο ωραίο του ποίημα το «Φθινόπωρο».

Έξίσου σημαντική κι ανάλογη σ' εξέλιξη με την παιδική ποίηση υπήρξε στον τόπο μας κι η παιδική πεζογραφία. Θ' αναφέρουμε εδώ τη σημαντική προσφορά του Πέτρου Πικρού με τα ωραιότατα βιβλία του: «Ιστορίες της Φροσούλας», «Ο πιτσιρίκος κι η παρέα του», «Πετάει—πετάει ο άνθρωπος», «Απ' τον κόσμο που φεύγει στον κόσμο που έρχεται» και «Μίκυ—Μάους και Καραγκιόζης». Ο Πικρός είν' ένα σπάνιο ταλέντο. Τα πεζά του αυτά έχουν νεύρο, κίνηση, σπαρταριστή περιγραφή κι ένα χιούμορ, που σπάνια βρίσκει κανείς σε παιδικό βιβλίο.

Όχι λίγο δούλεψε για τα παιδιά κι ο Γρηγ. Ξενοπούλος. Ολόκληρες δεκαετίες μέσ απ' τις σελίδες της «Διάπλασης των παιδών» καθοδηγοῦσε τους μικρούς του φίλους, αναδείχνοντας πολλούς απ' αυτούς, όπως τον Τέλλο Άγρα, και γράφοντας για χάρη τους τα ωραία βιβλία του: «Η αδερφούλα μου», «Ο μπέμπης αρχιλήσταρχος» και μια σειρά από παιδικά θεατρικά έργα.

Ο Ξενοπούλος αγάπησε, όσο λίγοι, το παιδί και μπήκε μέσ στην έντελως ιδιότυπη ψυχολογία του. Φτάνει να ρίξει κανείς μια ματιά στους τρεις αρκετά ογκώδεις τόμους του «Παιδικού θεάτρου» του, για να διαπιστώσει με πόση αγάπη, με πόση σύνεση αλλά και με πόση γνώση δουλεύει τα θέματα τα παρμένα απ' τις ποικίλες εκδηλώσεις της ζωής του παιδιού, με πόση λεπτότητα σατιρίζει τις αδυναμίες του, με πόση ευαισθησία πλάθει τους παιδικούς τύπους, που ανεβάσει στη σκηνή.

Άλλά το παιδικό θέατρο, το πιο δύσκολο και με το μεγαλύτερο προβληματισμό λογοτεχνικό αυτό είδος, δουλεύτηκε κι από άλλους λογοτέχνες όπως τον Π. Χάρη, σε μια σειρά από μονόπραχτα στο βιβλίο «Έλληνική παιδική σκηνή», το Ί. Μ. Παναγιωτόπουλο, που έδωσε (με τη συνεργασία του Π. Χάρη) το βιβλίο «Διάλογοι και ποιήματα για παιδιά» κ.ά.

Η σχολική πράξη με τις διάφορες έορταστικές εκδηλώσεις της (28 Οκτωβρίου, Χριστούγεννα, 25 Μαρτίου, Έξετάσεις κ.λ.π.), φέρνει συχνά τους εκπαιδευτικούς σε δύσκολη θέση και τους αναγκάζει σε θεατρικούς αυτοσχεδιασμούς. Αυτή την ανάγκη κι αυτό το κενό θέλοντας να καλύψουμε, έχουμε δώσει κι εμείς, εκτός από τις άλλες εργασίες μας στον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας όπως τις: «Ιστορίες από την αρχαιότητα», «Μύθοι και ιστορίες για

τὰ ζῶα», «Ἱστορίες καὶ θρύλοι γιὰ τ' ἀγρίμια, Ὀδυσσεύας», «Στὴ χώρα τῶν θεῶν καὶ τῶν γιγάντων», «Οἱ θεοὶ στὴ γῆ» κ.ἄ. μιὰ σειρά ἀπὸ παιδικὰ θεατρικὰ ἔργα, ὅπως: «Ὁ Παπαφλέσσας στὸ Μανιάκι», «Ὁ Λεωνίδας τοῦ 21», «Σύγχρονο παιδικὸ θέατρο», «Θησαυρὸς σχολικῶν ἑορτῶν» κ.ἄ.

Στὸν τομέα αὐτὸν ἀξιόλογη εἶναι ἡ προσφορὰ τῆς Εὐφροσύνης Λόντου — Δημητρακοπούλου καθὼς κι οἱ ἀνάλογες ἐργασίες τῆς Ἰωάννας Μπουκουβάλα — Ἀναγνώστου, τῆς Σοφίας Μαυροειδῆ — Παπαδάκη, τοῦ Βασίλη Ρῶτα μὲ τὸ θαυμάσιο «Νὰ ζῆ τὸ Μεσολόγγι» καὶ τοὺς «Γραμματιζοῦμενους», τοῦ Κωστῆ Βελύρα κ.ἄ.

Καὶ γιὰ νὰ ξαναγυρίσουμε στὸ παιδικὸ διήγημα καὶ μυθιστόρημα, πρέπει νὰ σταθοῦμε στὴ σημαντικὴ σέ ὄγκο ἀλλὰ καὶ ποιότητα ἐργασία τῆς Πηνελόπης Δέλτα. Τὰ θαυμάσια βιβλία τῆς «Γὰ μυστικὰ τοῦ βάλτου», «Ἰὰ τὴν Πατρίδα», «Τὸν καιρὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου», «Ἡ καρδιὰ τῆς Βασιλοπούλας», «Ἱστορία τοῦ Χριστοῦ» κ. ἄ. πλούτισαν τὴν ἐλληνικὴ παιδικὴ λογοτεχνία μ' ἔργα μεγάλης εὐαισθησίας, ζωντάνεψαν ἀγῶνες καὶ θρύλους, ἀνάπλασαν τὸ καθαρὰ ἱστορικὸ ὕλικὸ καὶ τῶσαν σὲ εἰκόνες λαμπρῆς.

Μὲ τὸ παιδί, κι ὄχι μόνον σὰ λογοτέχνης ἀλλὰ καὶ σὰν παιδαγωγός, ἀσχολήθηκε κι ὁ Ἀριστοτέλης Κουρτίδης. Γιὰ 15 χρόνια ὑπῆρξε ἀρχισυντάκτης στὸ παιδικὸ περιοδικὸ «Διαπλάσις τῶν παιδῶν». Θέλει νὰ δώσει στὸ παιδί, πὺν τόσο ἀγάπησε, μιὰ τροφὴ πνευματικὴ, πὺν νὰ τὸ ἐξυψώνει ἠθικά, πὺν νὰ κάνει τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον πλούσιον σ' εὐγενικὰ αἰσθήματα. Γράφει τὰ βιβλία: «Παιδικὴ χαρὰ», «Παιδικὰ διηγήματα», «Ἱστορίες» κ. ἄ.

Καὶ δὲν εἶναι μόνον αὐτοὶ οἱ φίλοι τῶν παιδιῶν. Μιὰ σειρά ἀπὸ ἐκλεκτοὺς λογοτέχνες φιλοδόξησαν τὴν εὐγενῆ φιλοδοξία καὶ φιλοδοξοῦν καὶ δουλεύουν, γιὰ νὰ προσφέρουν στὰ Ἑλληνόπουλα τὴ γοητεία καὶ τὴ χαρὰ, τὴ μόρφωση καὶ τὴν ψυχαγωγία, τὸ ὡραῖο παιδικὸ βιβλίον καὶ τὸ ὡραῖο μορφωτικὸ θέαμα.

Θ' ἀναφέρομε τὴ μεγάλη σ' ἔκταση προσπάθεια τῆς Ἀντιγόνης Μεταξᾶ, πὺν περιλαβαίνει ἕναν ἀρκετὰ μεγάλο κατάλογον ἔργων, κυρίως γιὰ τὴν πρώτη παιδικὴ ἡλικία. Τὴν προσφορὰ τῆς Γαλάτειας Καζαντζάκη μὲ τὰ: «Ἡ πατρίδα μας καὶ ὁ ἄλλος κόσμος», «Ἡ καλὴ μητερούλα», «Ἡ Ἐλενίτσα στὴν ἐξοχή», «Οἱ διακοπὲς τοῦ Κωστάκη», «Ἱστορίες ζώων» κ. ἄ. Τοῦ Β. Ρῶτα μὲ «Τὸ παραμῦθον τῆς ἀνέμης», τῆς Ζένης Κερασιώτη μὲ τὰ «Χριστουγεννιάτικα παιδικὰ διηγήματα», τῆς Δώρας Μοάτσου — Βάρναλη μὲ τὰ «Τραγούδια γιὰ παιδιά», τῆς Γαλάτειας Σαράντη μὲ τὸ βιβλίον «Τὸν καιρὸ τοῦ Π. Μελαῦ», τοῦ Τάκη Λάππα μὲ τὸν «Ἀητὸ τοῦ Σουλιοῦ» κ. ἄ. τοῦ Τίλου Αἰνεῖα μὲ τὶς συλλογὰς τῶν Ἑλληνικῶν παραμυθιῶν γιὰ παιδιά, τοῦ Στρ. Μυριβήλη μὲ τὸν ἔξοχον «Ἀργοναύτη», τοῦ Χρ. Κουλούρη μὲ τὸ «Θρύλον τοῦ Αἰγαίου», τῆς Ἀλκῆς Γουλιμῆ μὲ τὸ «Κόκκινον σπῆτι» κ. ἄ. τοῦ Μ. Στασινοπούλου μὲ τὰ ποιήματά του «Ἀρμονία» κ. ἄ. καθὼς καὶ τὶς φροντισμένους ἐργασίες τῶν Δημήτρη Γιάκου καὶ Ἀλκῆ Τροπαιάτη (συγκέντρωση καὶ παρουσίαση τοῦ σκόρπιου ἐλληνικοῦ παιδικοῦ διηγήματος καθὼς καὶ πρωτότυπη ἐργασία, ὅπως: Δημήτρη Γιάκου: «Δέκα ἄνθρωποι», «Στὴ χώρα τοῦ Μύθου», «Ἐθνικοὶ εὐεργέτες» κ. ἄ., Ἀλκῆ Τροπαιάτη: «Τὸ Κρυφὸ Σχολειό», «Τὸ κάστρο τῆς κυρᾶς» κ. ἄ., τῆς Κ. Βενιζέλου — Σφαέλου, τῆς Τασίας Καλογρίδου (παραμύθια κυρίως), τοῦ Νέστ. Μάτσα καὶ πλῆθος ἄλλων.

Ἐξ ἄλλου πολλοὶ λογοτέχνες, ἐνῶ δὲν εἶχαν τὴν πρόθεσιν νὰ γράψουν γιὰ παιδιά, ἐν τούτοις ὀρισμένα ἀπὸ τὰ ἔργα τους θὰ μπορούσαν χάρι στὴν ἀπλότητα τοῦ

ύφους τους ή τήν παιδικότητα του θέματός τους να πάρουν μιὰ ξεχωριστή θέση σέ μιὰ βιβλιοθήκη γιά παιδιά. Αναφέρομε τὰ ωραία ποιήματα του Δροσίνη, του ποιητή, πού, όπως έλεγε ο ίδιος, δούλεψε «τά ταπεινά κι απορριμμένα», του Τέλλου Ἄγρα, του Γεωργ. Ἀθάνια κι αὐτοῦ ἀκόμα του Παλαμά, του Γιάννη Βλαχογιάννη. Ἐνα μάλιστα ἀπ' τὰ διηγήματα του Βλαχογιάννη, εκείνη ή ἔξοχη «Πεταλούδα» του, μέ μιὰ μικρή προσαρμογή, θά μπορούσε ν' ἀποτελέσει ἕνα ἀπ' τὰ ωραιότερα παιδικά διηγήματα. Ὅχι μόνο έχει ρυθμό, όπως όλα σχεδόν τὰ διηγήματα του ραιψωδοῦ αὐτοῦ τῆς Σουλιώτικης λεβεντιάς, ἀλλά κι ἐσωτερική ὁμοιοκαταληξία.

Ἀπ' τὸ συνοπτικό τοῦτο κατάλογο τῶν λογοτεχνῶν, πού ἔγραψαν γιά παιδιά, ἀσφαλῶς πολλοί έχουν παραλειφθεῖ τόσο ἀπ' τοὺς παλιούς ὅσο κι ἀπ' τοὺς νεότερους. Σ' ἕνα σκίτσο τονίζονται τὰ σπουδαιότερα σημεῖα ή ὀρισμένα μόνο και πολλές λεπτομέρειες ἀφήνεται νὰ τίς συμπληρώσει μέ τή φαντασία ή τή μελέτη του ὁ φιλότεχνος. Κι ή ἐργασία τούτη δέν ἀποτελεῖ παρὰ ἕνα σκισσάρισμα ἀρκετά γενικό τῶν προβλημάτων, πού ἀναφέρονται στήν ἀνάπτυξη τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας στόν τόπο μας. Γιά κάθε λογοτεχνικό εἶδος (ποίημα, διήγημα, μυθιστόρημα, παιδικό θέατρο, κουκλοθέατρο) θά χρειαζόταν μιὰ ξεχωριστή μελέτη.

Ἡ παιδική λογοτεχνία κι ὁ ὑλικὸς φορέας τῆς τὸ παιδικὸ βιβλίο παρουσιάζουν σήμερα μιὰ πολύπλευρη προβληματικότητα.

Ἐνα ἀπὸ τὰ προβλήματα αὐτὰ παρουσιάζει ὁ κριτικὸς και λογοτέχνης κ. Πέτρος Χάρης ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Νέα Ἔστια» τῆς 15-5-63. Εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς προσαρμογῆς τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας και τοῦ παιδικοῦ βιβλίου «στὰ αἰτήματα τῆς ἐποχῆς». Γιατί, όπως λέει ὁ ίδιος, τὸ ἑλληνικὸ παιδικὸ βιβλίο παρ' ὅλες τίς «σημαντικὲς προόδους στήν ἐμφάνισή του (εἰκονογράφηση, τύπωμα, χαρτί, βιβλιοδεσία) «μένει πίσω ἀπὸ τή φαντασία τοῦ παιδιοῦ τῆς ἐποχῆς μας, πού μόνο ἕνας σημερινὸς Ἰούλιος Βέρν θά κατορθώσει νὰ τήν ἐρεθίσει και νὰ τήν ξεπεράσει».

Μὰ ή βελτίωση κι ἀνύψωση τοῦ παιδικοῦ βιβλίου ἀπὸ ἀποψη περιεχομένου και ή προσαρμογή του στίς ἀπαιτήσεις τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ, ή ἀνταπόκρισή του στίς ἀυξημένες ἀπαιτήσεις τῆς φαντασίας τοῦ παιδιοῦ τῆς ἐποχῆς μας, πού τήν έχει ἀναπτύξει ὁ κινηματογράφος και τήν έχει ἐξάψει νοσηρὰ τὸ λαθραῖο εἰκονογραφημένο ἔντυπο (κόμικς, μάσκα, μικρὸς ἥρωας κ.λ.π.), θά μπορούσε ὀπωσδήποτε νὰ πραγματοποιηθεῖ. Ἀλλὰ πῶς; Μὲ ὀργάνωση, μέ συνεργασία παιδαγωγῶν και λογοτεχνῶν και τέλος μέ παρακίνηση.

Ἡ ὀργάνωση πρέπει ν' ἀναφέρεται σ' ἕνα μακρόπνοο πρόγραμμα, σέ μιὰ μελέτη τῶν δεδομένων τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ και τῶν δεδομένων τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς πραγματικότητας, τῶν θησαυρῶν τῆς Ἱστορίας, Μυθολογίας και Λαογραφίας τοῦ λαοῦ μας και τῶν προοπτικῶν πού ξανοίγουν μπροστά μας οἱ τεράστιες κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης και τῆς τεχνικῆς.

Ἡ συνεργασία τῶν ἐκπαιδευτικῶν, λογοτεχνῶν και καλλιτεχνῶν τότε μόνο θ' ἀποδώσει, ὅταν οἱ ἐκπαιδευτικοί, πού θ' ἀναλάβουν μιὰ τόσο μεγάλης σημασίας ἀποστολή, βλέπουν τὸ παιδικὸ βιβλίο ὄχι μόνο μέ τὰ μάτια τοῦ δασκάλου ἀλλὰ και τοῦ ποιητή κι ὅταν ἀτενίζουν μακριὰ και δέν έχουν «ἀλυσσοδέσει τὸν νοῦν τους μέ ὀσες περισπωμένες ἐγράφησαν ἀπὸ τήν ἐφεύρεση τῆς ὀρθογραφίας ἔως τώρα», όπως λέει ὁ Σολωμός. Κι ὅταν οἱ λογοτέχνες κι οἱ καλλιτέχνες ἀναδιπλώσουν τὰ φτερά τους και σκύψουν ν' ἀκούσουν τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς τῶν μικρῶν ἀθῶων φίλων τους σὰν παιδαγωγοὶ και σὰν πατέρες.

Ὅσο γιά τὰ κίνητρα, πάντα πρέπει νὰ ὑπάρχουν. Οἱ λογοτέχνες κι οἱ καλλιτέχνες, πού δουλεύουν γιά νὰ πλάσουν τή νέα γενιά, δέν πρέπει νὰ καταντᾶ νὰ πουλοῦν τήν πολύτιμη, τήν ἐθνικῆς σημασίας ἐργασία τους ἀντὶ «πινακίου φακῆς».

Μιὰν ἀξιόλογη προσπάθεια στὸ σημεῖο αὐτὸ έχει ἀναλάβει τελευταῖα ή «Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφία», προκηρύσσοντας κάθε χρόνο διαγωνισμὸ παιδι-

κοῦ ποιήματος, διηγήματος, νουβέλας καὶ μυθιστορήματος. Χάρη στὴν ἀληθινὰ ἀξιέπαινη τούτη προσπάθεια εἶδαν τὸ φῶς ἀξιόλογα παιδικὰ λογοτεχνήματα.

Ἡ «Γ. Λ. Σ.» πού ἀρχισε νὰ ἐργάζεται πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴ ἀπ' τὸ 1958, ἔχει βραβεύσει ἴσαμε σήμερα πολλὰ ἀξιόλογα ἔργα, ὅπως: Ποίηση: Γ. Κρόκου «Παιδικοὶ παλμοί», Χάρη Σακελλαρίου: Χαρούμενες φωνές», Τάση Παπαδόπουλου «Τῆς ἀνέμης», Στέλλας Καρυτινοῦ «Φτεροῦγες». Μυθιστορήματα: Γιάννη Βράχα «Ἐκεῖ πού φωλιάζουν οἱ ἀετοί», Πην. Μαξίμου «Ἀληθινὸ παραμύθιο», Γαλ. Γρηγοριάδου «Ὁ μικρὸς μπουρλοτιέρης». Διηγήματα — νουβέλλες: Πιπ. Τσιμικάλη «Ὁ χαρταετός», «Ἡ κόκκινη ὀμπρέλλα», Γ. Κρόκου «Ἡ μεγάλη ἱστορία», Δέσπως Καρβέλη «Τὸ πανηγύρι τῆς λευτεριάς», Χάρη Σακελλαρίου «Τὸ θεριὸ πού μέρωσε» καὶ «Ὁ φίλος μου ὁ Ταρζάν» κ. ἄ.

Τόσο ἡ «Γ. Λ. Σ.» (με ἐπικεφαλῆς τὶς ἀκούραστες Τατιάνα Σταύρου καὶ Ρένα Καραθαίου), ὅσο καὶ οἱ χορηγοὶ καὶ ἀθλοθέτες, ἄς εἶναι βέβαιοι ὅτι ἐπιτελοῦν ἓνα ἔργο ὑψηλό, τὸ ὁποῖο ὄχι μόνο πρέπει νὰ βρεῖ μιμητὲς ἀλλὰ καὶ ἐπίσημη κρατικὴ συνέχεια. Γιατὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐλληνόπουλων εἶναι ζήτημα πανεθνικὸ καὶ τὸν κύριο λόγο πρέπει νὰ ἔχει πάντα ἡ Πολιτεία.

Ἐξ ἄλλου ἡ βελτίωση σ' ἐμφάνιση κ.λ.π. τοῦ παιδικοῦ βιβλίου δημιουργεῖ καὶ ἓνα ἄλλο πρόβλημα: τὸ δυσπρόσιτο τοῦ βιβλίου γιὰ τὰ παιδιά τῶν ἀποροτέρων τάξεων. Ἀπὸ μίαν ἔρευνα, πού ἔχω ὑπ' ὄψη μου, προκύπτει ὅτι τὰ 83% τῶν παιδιῶν δὲ μποροῦν ν' ἀγοράσουν τὸ λογοτεχνικὸ παιδικὸ βιβλίο. Τὸ ποσοστὸ εἶναι καταθλιπτικὰ μεγάλο καὶ ἡ Πολιτεία πρέπει ν' ἀντιμετωπίσει τὸ ζήτημα μὲ ὀλη τὴ σοβαρότητα πού ἐπιβάλλουν τὰ πράγματα.

Μαζὶ μὲ τὸ παιδικὸ βιβλίο εἶναι καὶ τὸ παιδικὸ θέαμα. Τὸ παιδικὸ θέατρο, ὁ παιδικὸς κινηματογράφος, οἱ μαριονέτες, τὸ κουκλοθέατρο. Ποιὸς δημιουργεῖ, ποιὸς ἐποπτεύει, ποιὸς καθοδηγεῖ, ποιὸς χορηγεῖ τὸ παιδικὸ θέατρο στὸν τόπο μας;

Κι ὁ παιδικὸς κινηματογράφος; Ποῦ εἶναι τὰ παιδικὰ κινηματογραφικὰ ἔργα μὲ θέματα ἀπ' τὴν ἀνεξάντλητη ἱστορία καὶ τὴ μυθολογία τοῦ ἔθνους μας, ἀπ' τὴν ἐλληνικὴ φύση καὶ τὴ ζωὴ, τὶς κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης; Ποῦ εἶναι οἱ εἰδικὲς αἰθουσες προβολῆς ἔργων γιὰ παιδιά; Ποῦ εἶναι ἡ καθοδήγηση, ἡ ἐποπτεία γιὰ παραγωγή καὶ προβολὴ τέτοιων ἔργων;

Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὰλλα παιδικὰ θεάματα. Ὅσο γιὰ τὸ ραδιόφωνο, αὐτὸ τὸ μαγικὸ κουτί τῆς Πανδώρας, προβληματίζεται στ' ἀλήθεια κανεὶς ἂν πρέπει νὰ τὸ ἔχει στὸ σπίτι του, ἐφ' ὅσον ἔχει παιδιά, προκειμένου νὰ τὰ προφυλάξει ἀπ' τὴν ἐπιδημία τοῦ μπουζουκιοῦ καὶ νὰ τὰ κρατήσῃ ψηλά, πάνω ἀπ' τὴ βαριά, ἀποπνικτικὴ ἀτμόσφαιρα, πού ἀναδίνεται ἀπ' τὸν ὀλισθηρὸ βοῦρκο τῆς διαφθορᾶς, καὶ νὰ τὰ κάνει ν' ἀτενίζουν πρὸς τὶς ψηλὲς κορυφὲς τοῦ πνεύματος μὲ τὰ μάτια ἀγνὰ καὶ ψυχρὲς ἀμόλυντες.

Πολλὰ εἶναι τὰ προβλήματα καὶ οἱ δυσκολίες μεγάλες. Μὰ ὅλα μποροῦν νὰ υπερνικηθοῦν. Ὅταν ὑπάρχει θέληση. Ὅταν ὑπάρχει ὀραματισμὸς ἐνὸς καλύτερου μέλλοντος, ὅπως τὸ ἀξίζουν τὰ ἐλληνόπουλα. Ὅταν ὑπάρχει ἀγάπη γιὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία, γιὰ τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ μας, πού διψοῦν γιὰ χαρὰ καὶ γιὰ μάθηση. Κανένας κόπος καὶ καμιά θυσία δὲν εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε νὰ μὴ μπορεῖ ν' ἀντισταθμιστεῖ ἀπ' τὴν ἱκανοποίηση νὰ βλέπει κανεὶς στὰ δροσερὰ προσωπάκια τῶν παιδιῶν ζωγραφισμένη τὴ χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία καὶ νὰ τὰ κάνει ν' ἀτενίζουν, μ' ὠραῖα καὶ ὑψηλὰ ἰδανικά, ὄλο αἰσιοδοξία, τὸ μέλλον.

ΚΑΤ' ΟΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΕΛΠΙΝΙΚΗΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

Όλα τὰ σχολεία τῆς χώρας μας, Δημοτικά καὶ Γυμνάσια, ἀκολουθοῦν τὴν μέθοδο τῆς κατ' οἶκον ἐργασίας. Οἱ μαθητὲς κάθε τάξης ὑποχρεοῦνται νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἴδια ἐργασία — ἀντιγραφή, ὀρθογραφία, λύση ἀριθμητικῶν προβλημάτων κλπ. Τὶς περισσότερες φορές ἀπαιτοῦμε γραπτὴ ἐργασία γιατί μᾶς βεβαιώνει ὅτι ὁ μαθητὴς ἐργάστηκε στὸ σπίτι. Ἡ ἀναπαραγωγικὴ αὐτὴ ἐργασία προσφέρει πολὺ ὀλίγο στὴν πορεία τῆς μάθησης. Ἀναγκάζει τὸ παιδί νὰ ἐργάζεται τυφλὰ χωρὶς νὰ βελτιώσῃ τίς τεχνικὲς του ἱκανότητες καὶ νὰ ικανοποιῆ τὰ διαφέροντά του. Τὰ ἐξυπνα παιδιά αἰσθάνονται ἀνία. Ἀντὶ τῆς ἀναπαραγωγικῆς ἐργασίας προτιμοῦν δημιουργικὴ.

Καὶ ἀκόμη δεῦν ἡ ἐργασία εἶναι πολλὴ καὶ δύσκολη καὶ ὁ χρόνος δὲν εἶναι ἀρκετὸς τὰ παιδιά καταφεύγουν στοὺς γονεῖς. Συμβαίνει λοιπὸν πολλές φορές νὰ γίνουν μαθητὲς οἱ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι λύουν τὰ προβλήματα, γράφουν τὴν ἐκθεση ἢ τελειώνουν τὸ χειροτέχνημα.

Τὴν ἐπομένῃ ὁ δάσκαλος ζητᾷ τίς ἐργασίες καὶ μετὰ τὴν διόρθωση λέγει:

Παιδιά, τῆς Μαρίας τὰ προβλήματα ἦσαν σωστά. Μόνη σου τὰ ἔλυσες; Καὶ τὸ παιδί ἀπὸ φόβο μήπως παρατηρηθεῖ ἀποκρύπτει τὴν ἀλήθεια, λέγει ψέμματα. Ἡ μέθοδος αὐτὴ καλλιεργεῖ τὴν μεγάλη ἀνθρώπινη ἀδυναμία τὸ ψέμμα.

Καὶ τώρα τὸ ἐρώτημα. Ν' ἀπορριφθῇ λοιπὸν ἡ κατ' οἶκον ἐργασία;

Ἀπὸ τὰ σχολεία τῆς Ἀγγλίας ἀπουσιάζει ἡ μέθοδος αὐτὴ καὶ ἴδου γιατί:

..

1) Τὸ σχολικὸν πρόγραμμα ἔχει προσαρμοστῆ στὸ ἐπίπεδον ὠριμότητος τοῦ παιδιοῦ.

2) Ἡ σχολικὴ ἡμέρα χρησιμοποιεῖται γιὰ πραγματικὴ ἐργασία καὶ ὄχι γιὰ διαγωνισμοὺς κλπ.

3) Ἡ διδασκαλία εἶναι περισσότερο πρακτικὴ καὶ ὀλιγώτερον θεωρητικὴ.

4) Τὸ σχολεῖο ἔχει δώσει στὸ παιδί τὴν θέση ποὺ πρέπει. Κέντρον τῆς διδασκαλίας ὁ μαθητὴς.

5) Ἡ τυπικὴ μέθοδος διδασκαλίας ὅλης τῆς τάξης δὲν ἐφαρμόζεται πιά. Ὁ μαθητὴς ἐργάζεται καὶ ὁ δάσκαλος καθοδηγεῖ καὶ

6) Οἱ μαθητὲς λαμβάνουν μέρος στὸ καταρτισμὸ τοῦ προγράμματος τῶν μαθημάτων των.

Ὁ ἀνωτέρω τρόπος ἐργασίας ἀποδίδει πολὺ, ἡ μάθηση ἀξάνει καταπληκτικὰ, ὁ χρόνος ἀπασχόλησης ἐλαττώνεται καὶ ἡ κατ' οἶκον ἐργασία, ὅπως ὑποστηρίζουν περιττεύει. Τὸ παιδί μελετᾷ μόνον στὸ σχολεῖο. Ποτέ στὸ σπίτι.

Ἐρευνες ποὺ ἔγιναν ν' ἀνακαλύψουν ἐὰν ὑπάρχει διαφορὰ στὴν πρόοδο τῶν παιδιῶν ποὺ ἐργάζονται στὸ σπίτι καὶ αὐτῶν ποὺ δὲν ἔχουν κατ' οἶκον ἐργασία ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ὑπάρχουν σπουδαῖες διαφορές. Διαφορὰ βρέθηκε μόνον στοὺς βαθμοὺς τοῦ Γυμνασίου.

Πολλοί υποστηρίζουν ότι ο καλύτερος τρόπος για μελέτη είναι το σπίτι.

Εάν το παιδί εργάζεται στο σπίτι είναι ανάγκη οι οικογενειακές συνθήκες να είναι κατάλληλες, όσον είναι δυνατόν. Ήσυχια και καλός φωτισμός είναι απαραίτητα. Εάν δεν υπάρχει διαθέσιμο δωμάτιο, να υπάρχει μια γωνία με ένα γραφείο για το παιδί. Εάν οι συνθήκες του σπιτιού δεν προσφέρονται για μελέτη να γίνεται περισσότερη παραγωγική εργασία στο σχολείο.

Το παιδί προτού αρχίσει ανεξάρτητη εργασία στο σπίτι πρέπει να διδαχθεί από τον δάσκαλό του πώς να μελετά και πώς να πλησιάζει κάθε πρόβλημα.

Ο δάσκαλος είναι ανάγκη να κάνει προσεκτική και συστηματική παρατήρηση και ανάλυση των μεθόδων που μαθαίνουν τα παιδιά κάτω από διαφορετικές οικογενειακές και σχολικές καταστάσεις. Ν' ανακαλύψει εάν υπάρχουν ατομικές διαφορές στην αποτελεσματικότητα των κατ' οίκον εργασιών και πώς αισθάνονται τα παιδιά γι' αυτήν.

Όταν έχει αγαθές σχέσεις με τους τροφίμους του αποκτά ωφέλιμες πληροφορίες, εάν ζητήσει να γράψουν την γνώμη των πάνω σ' αυτή τη μέθοδο.

Σημειώνουμε ότι είναι απαραίτητη ή συνεργασία γονέων και δασκάλων πάνω σ' αυτό το θέμα. Πρέπει ν' αντιληφθούν ότι η συνεργασία των είναι ειδική για την επιτυχία της κατ' οίκον εργασίας. Η καθημερινή πείρα μας βεβαιώνει ότι η βοήθεια που παίρνει το παιδί από το σπίτι είναι συνήθως αμφίβολης εκπαιδευτικής αξίας. Και ο λόγος είναι απλός.

Μερτικοί γονείς συγχύζουν το παιδί με διαφορετικές μεθόδους από αυτές που ακολουθεί το σχολείο. Άλλοι πάλι δεν γνωρίζουν πώς να το διδάξουν να μάθει, και άλλοι αδιαφορούν.

Έχει δε παρατηρηθεί ότι η κατ' οίκον απασχόληση αντί να βοηθήσει στην ανάπτυξη καλών σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας γίνεται κάποτε πρόξενος πάλης και ανταγωνισμού και υπάρχει κίνδυνος ν' αυξηθεί έντορα τον ανταγωνισμό γονέων—παιδιών. Η γνώμη μας είναι στις Α' και Β' τάξεις να μην δίδεται εργασία στο σπίτι. Πρέπει όμως το παιδί να προπαρασκευαστεί από την προσχολική ηλικία και το σχολείο να του δώσει την θέση που πρέπει.

Στις άλλες τάξεις υποστηρίζουμε να εφαρμόζεται η μέθοδος αυτή 4 ημέρες την εβδομάδα. Τις δύο άλλες ημέρες ν' ασχολούνται τα παιδιά με τις εξωσχολικές δραστηριότητες, μουσική, ξένη γλώσσα κ.ά. που επιβάλλουν οι γονείς.

Η κατ' οίκον εργασία είναι αποτελεσματική όταν είναι:

- 1) **Εθελοντική** γιατί παράγει πολύ περισσότερα από την υποχρεωτική.
- 2) **Ελεύθερη** γιατί διεγείρει εθελοντική προσπάθεια και καλλιεργεί την ανεξαρτησία, την ευθύνη και την αυτοδιεύθυνση.
- 3) **Όχι αναπαραγωγική αλλά παραγωγική** γιατί ενθαρρύνει το παιδί να ερευνησει, να συνεχίσει την σχολική του εργασία και να πλουτίσει την σχολική του πείρα με την αναγκαία άσκηση και εφαρμογή. Το βοηθεί με άλλα λόγια να γίνη συνειδητός ζητητής των προβλημάτων του και ν' αποκτήσει δραστήριες συνήθειες μελέτης. Η εθελοντική, ελεύθερη και παραγωγική εργασία διεγείρει το διαφέρον του παιδιού και ικανοποιεί τις ανάγκες και επιθυμίες του. Γι' αυτό το λόγο στηρίζεται στα ψυχολογικά και παιδαγωγικά πορίσματα και ακόμη ικανοποιεί προσωπικά.

Κλείουμε το παρόν άρθρον μας με την εύχη όπως το τόσο σπουδαίο θέμα των κατ' οίκον εργασιών απασχολήσει γονείς και δασκάλους προς όφελος των παιδιών.

Έκκυκλοφόρησε

Ἡῆια Καμπανά

**Τετράδιο
Νεοελληνικῆς
Γραμματικῆς**

**ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΜΙΚΡΗ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΤΟΥ ΜΑΝ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ
(ΕΚΔΟΣΗ Ο. Ε. Δ. Β. 1965)**

ΣΕ 3 ΤΕΥΧΗ

**ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ ΤΑΞΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΜΠΤΗ ΤΑΞΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΤΗ ΤΑΞΗ**

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΚΑΜΠΑΝΑ